

EEN MACBETH-MODULE IN TRANSITIE

De Meervoudige Benadering bij het literatuuronderwijs in de moderne vreemde talen kan als vakdidactisch kader gebruikt worden bij de ontwikkeling van nieuwe en de verrijking van bestaande literatuurcurricula. Jasmijn Bloemert en Edith Konijn laten in deze bijdrage zien hoe zij de doelen, toetsing en lessen van een bestaande *Macbeth*-module verrijkt hebben aan de hand van deze benadering.

JASMIJN BLOEMERT & EDITH KONIJN

Docent: 'Yesterday we read about the aftermath of the murder of King Duncan. Macbeth killing the guards. Lady Macbeth fainting. And what happened to Duncan's sons? What did they decide to do?'

Leerling 1: 'They left their country.'

Docent: 'Yes, they left their country. Who can remember where they went to?'

Leerling 1: 'England.'

Leerling 2: 'Ireland.'

Docent: 'Ireland and England, yes. And Macbeth, what is his plan now?'

Leerling 3: 'Killing Banquo and his son.'

De dialoog laat zien hoe Edith Konijn, docente Engels aan het Dollard College in Winschoten, hard aan het werk is om ervoor te zorgen dat haar vwo 5-leerlingen goed begrijpen hoe het toneelstuk *Macbeth* in elkaar zit. Wie zei wat wanneer? Wat gebeurde er daarna? Typische vragen die vaak de boventoon voeren tijdens literatuurlessen bij de moderne vreemde talen (mvt). Maar is dit nu echt wat we beogen met het literatuurcurriculum?

In een eerder artikel in *Levende Talen Magazine* (Bloemert, De Goede & Goedhard, 2017) hebben we een aantal doorlopende leerlijnen voor mvt-literatuuronderwijs gepresenteerd, ontwikkeld door een groep docenten van vijf verschillende scholen tijdens de masterclasses 'Een verrijkt mvt-literatuurcurriculum', onderdeel van het promotieonderzoek van Jasmijn Bloemert (zie kader 1). Een van deze docenten was Edith Konijn en in dit artikel laten we zien hoe zij een module over *Macbeth* verrijkt heeft en hoe ze dit heeft ervaren.

		jaar 1	jaar 2
TOETSING	LEERDOELEN	<ul style="list-style-type: none"> • de inhoud van <i>Macbeth</i> • kennismaking met Engelse literatuurgeschiedenis en literatuur vanuit de geschiedenis • kennismaking met Shakespeare en de ontwikkeling van drama • verhogen leesplezier • ontwikkelen van <i>reader response</i> – een reactie losmaken, beleving • kritisch durven kijken naar een verhaal/boek en ook <i>Macbeth</i>, zodat leerlingen er meer bewust van worden in plaats van alleen maar lezen; dieper begrip kweken bij leerlingen • een kennismaking en bewustwording van de opbouw van de taal en hoe deze opbouw gereflecteerd wordt in de literatuur • verkennen van de manier waarop de teksten geschreven zijn, zodat leerlingen hun woordenschat wat uitbreiden • de waarde van Shakespeare begrijpen met betrekking tot de ontwikkeling van de Engelse taal 	<p>de leerling kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het (literair) taalgebruik in het/de door hen bestudeerde Engelstalige literaire werk(en) toepassen in zijn/haar eigen taalproductie • in goed Engels zijn/haar leeservaringen met Engelstalige literaire werken uit verschillende contextuele kaders vergelijken en koppelen aan zijn/haar leesautobiografie • door middel van relevante voorbeelden in goed Engels zowel zijn/haar eigen contextuele kader als de historische, culturele en sociale context van het/de door hem/haar bestudeerde Engelstalige literaire werk(en) vergelijken en analyseren • door middel van relevante voorbeelden in goed Engels uitleggen dat verschillende Engelstalige literaire werken producten zijn van bepaalde literaire periodes • door middel van relevante voorbeelden in goed Engels beargumenteren wat de expliciete betekenis is en hij/zij kan verschillende aangereikte impliciete betekenissen vergelijken van (het) bestudeerde Engelstalige literaire werk(en) uit verschillende literaire periodes
	LEERLING-PRESENTATIE	leerlingen presenteren één of meerdere scènes aan het begin van de les gedurende tien van de zestien lessen	leerlingen presenteren aan het begin van de module (drie van de veertien lessen) aan de hand van een poster een contextgerelateerd onderwerp, zoals theater in de 16e en 17e eeuw of de ontwikkeling van de Engelse taal
	SCHRIFTELIJKE TOETS	<p><i>By the pricking of my thumbs, Something wicked this way comes. Who says these lines? Briefly explain the context.</i></p>	<p><i>Is Macbeth a play that is typical of the time in which Shakespeare lived or could it have been written in the 20th century as well? Explain your answer by giving two arguments.</i></p>
LESSEN	<p>les 1-2: introductie Shakespeare (biografische informatie) door docent; leerlingen kijken DWDD <i>Summerschool Shakespeare</i> van Gijs Scholten van Aschat</p> <p>les 3: introductie 16e en 17e eeuw door docent</p> <p>les 4: introductie Shakespeare en de Engelse taal</p> <p>les 5: leerlingen werken aan groepspresentaties</p> <p>les 7-15: leerlingpresentaties over scènes, docent vult aan, leerlingen geven antwoorden op de vragen over die scènes in hun presentatie, de overige leerlingen luisteren en controleren hun antwoorden op de vragen; toneelstuk (film) kijken</p> <p>les 16: toets</p>	<p>les 1: introductie Shakespeare (biografische informatie) door docent; leerlingen kijken DWDD <i>Summerschool Shakespeare</i> van Gijs Scholten van Aschat</p> <p>les 2: klassikale nabespreking <i>Summerschool DWDD</i>; onderwerpen leerlingpresentaties worden besproken</p> <p>les 3-4: contextinformatie door leerlingposterpresentaties</p> <p>les 5: klas leest samen scène 1 en 2 van eerste akte hardop in klas voor; docent legt relatie tussen alle karakters in het stuk uit; klas kijkt samenvatting van <i>Macbeth</i> op Cliff Notes.</p> <p>les 6-10: per les (1 akte per les) scènes hardop lezen in leesgroepjes; vragen beantwoorden; docent benoemt belangrijkste elementen en stelt verdiepingsvragen</p> <p>les 11: koppelen thema's van <i>Macbeth</i> aan de wereld van nu</p> <p>les 12: Shakespeares taalgebruik</p> <p>les 13: theater toen en nu</p> <p>les 14: toets</p>	

Tabel 1. De *Macbeth*-module samengevat voor en na de masterclasses

Nascholing en Meervoudige Benadering

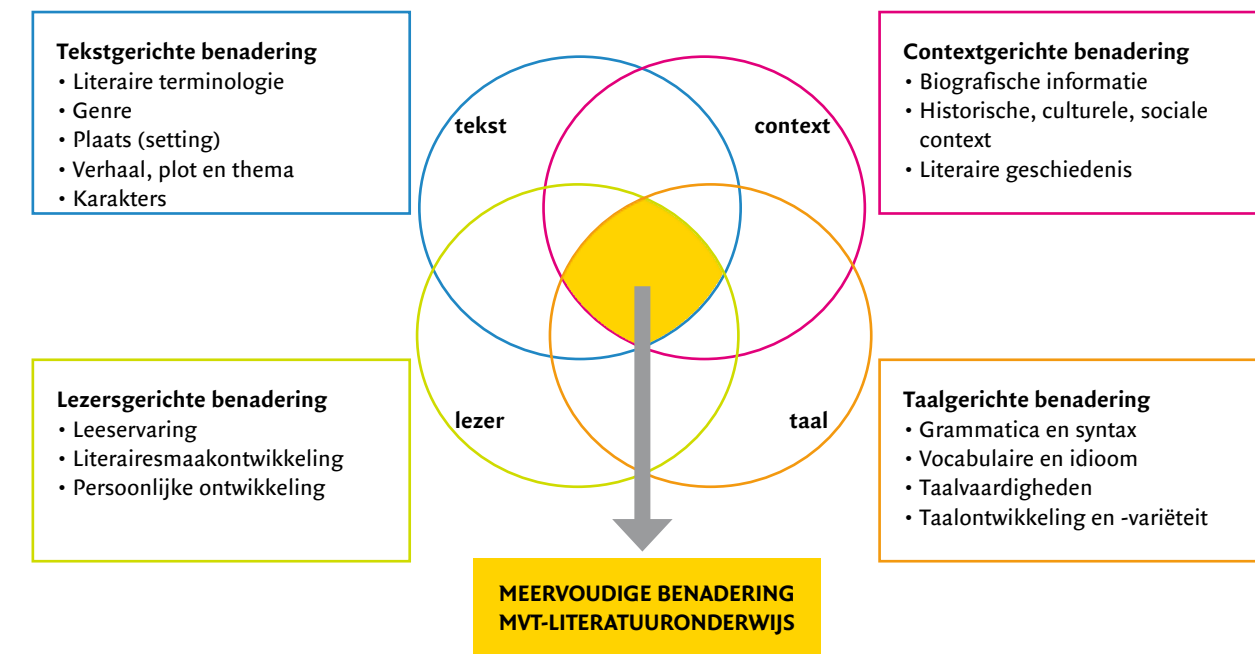
De masterclasses vonden plaats in juni-juli 2016 en zijn onderdeel van het promotieonderzoek van Jasmijn Bloemert, waarin zij het literatuuronderwijs bij het vak Engels onder de loep neemt. De kaders voor de masterclasses waren gebaseerd op het Backward Design-principe (Wiggins & McTighe, 2005) en de Meervoudige Benadering mvt-literatuuronderwijs (Bloemert, Jansen, Van de Grift, 2016; Bloemert, Paran, Jansen, Van de Grift, 2017). Het Backward Design-principe kent de volgende drie achtereenvolgende stappen: 1. leerdoelen, 2. toetsing, en 3. lesinrichting. Tabel 1 laat de leerdoelen, toetsing en de lessen van de *Macbeth*-module van vóór (hierna: jaar 1) en ná (hierna: jaar 2) de masterclasses zien.

De Meervoudige Benadering bestaat uit vier perspectieven van waaruit literaire teksten bestudeerd kunnen worden: tekstgericht, contextgericht, lezersge-

richt en taalgericht (zie figuur 1). Elk van de vier benaderingen kan afzonderlijk gedoceerd worden, maar het is juist de integratie die de mvt-literatuurlessen kan verrijken. Hoewel de Meervoudige Benadering ontwikkeld is voor het vak Engels, is deze toepasbaar voor alle moderne vreemde talen; zie bijvoorbeeld 'Leerplan in beeld' (z.j.) van SLO, Bloemert (z.j.) of het nieuwe literatuurboek bij de bovenbouwmethode *Libre Service* van De Koning (2017).

Leerdoelen en toetsing

Volgens Edith Konijn heeft het formuleren van leerdoelen op basis van de Meervoudige Benadering haar een helder kader gegeven dat voorheen ontbrak. 'Ik had een opsomming van allerlei doelen in mijn hoofd die ik wilde bereiken met deze literatuurmodule, maar ik had eigenlijk geen goed beeld van hoe ik al die doelen moest

Figuur 1. Meervoudige Benadering van mvt-literatuuronderwijs (uit Bloemert, Paran, Jansen & Van de Grift, 2017)

vertalen naar de lessen. Uiteindelijk kwam het erop neer dat ik veel tijd besteedde aan tekstgerichte leerdoelen, wat ik achteraf jammer vond. Door het formuleren van geïntegreerde leerdoelen vanuit de Meervoudige Benadering kijk ik nu vanuit een breder perspectief naar de module, wat me een duidelijk gevoel van richting geeft bij het ontwikkelen van het materiaal en de invulling van de lessen.' Het expliciet benoemen van de leerdoelen tijdens de lessen (wat voorheen niet gebeurde) zorgde ook bij de uitvoering voor houvast voor zowel de docent als haar leerlingen.

De toetsing van de *Macbeth*-module bestaat uit een leerlingpresentatie in kleine groepjes en een schriftelijke toets. 'Het probleem met de opzet van de presentaties in jaar 1 was dat leerlingen die een presentatie moesten voorbereiden over een scène die halverwege of zelfs aan het eind van het toneelstuk voorkwam, zich daardoor vaak niet verdiepten in de rest van het stuk. Hierdoor wisten ze vaak weinig over het verloop en de samenhang van het verhaal, met als gevolg dat de betrokkenheid tijdens de les laag was. Daarbij konden de leerlingen vaak slecht de kern uit de scènes halen, waardoor er veel tijd besteed werd aan secundaire details', aldus Konijn.

In jaar 2 presenteerden de leerlingen aan het begin van de module contextgerichte onderwerpen, zoals *social life in Shakespeare's time*. Konijn: 'Ik denk dat deze presentaties aan het begin van de module ervoor gezorgd hebben dat de leerlingen tijdens het bespreken van het toneelstuk zelf beter de context en de tekst konden integreren.' Een bijkomend voordeel was dat leerlingen tijdens de voorbereiding al veel voorbeelden uit het toneelstuk tegenkwamen, wat het begrip tijdens het lezen ondersteunde.

Aan het einde van de module kregen de leerlingen een schriftelijke toets. Doordat de leerdoelen de basis vormden voor de toets in jaar 2 (in tegenstelling tot jaar 1), werd de toets verrijkt wat vorm en inhoud betreft. In jaar 1 werd de leerlingen gevraagd veelal tekstgerichte en soms contextgerichte kennis te reproduceren (zie voorbeelden in tabel 1). In jaar 2 ging het veel meer om het toepassen van de kennis en waren de vragen meer geïntegreerd. De leerlingen mochten in jaar 2 bijvoorbeeld het toneelstuk raadplegen tijdens de toets.

Jasmijn Bloemert heeft een Dudoc-Alfa-promotiebeurs en wordt begeleid door prof. dr. Wim van de Grift, dr. Ellen Jansen en dr. Amos Paran. Het promotieonderzoek heeft als onderwerp het verrijken van het mvt-literatuurcurriculum en bestaat uit de volgende deelstudies:

- Ontwikkeling van een vakdidactisch kader (Meervoudige Benadering) voor mvt-literatuuronderwijs op basis van een docentenvragenlijst (zie Bloemert, Jansen & Van de Grift, 2016).
- Validering van de Meervoudige Benadering met vwo-leerlingen.
- Wat vinden leerlingen dat de voordelen zijn van literatuuronderwijs bij het vak Engels (zie Bloemert, Paran, Jansen & Van de Grift, 2017)?
- In hoeverre zijn leerlingen betrokken tijdens de literatuurles bij Engels? Twee jaar lang zijn acht docenten Engels en hun leerlingen gevolgd tijdens de literatuurlessen.
- Casestudy's: beschrijving van de implementatie van de Meervoudige Benadering bij verschillende docenten.

Kader 1. Deelstudies

'Je werkt er nu niet meer naartoe dat ze alles moeten onthouden, maar je kijkt vooral naar wat ze ermee kunnen.' Een nadeel van deze nieuwe manier van toetsen ondervond Konijn bij het nakijken: 'Hoe beoordeel ik bijvoorbeeld lezersgerichte vragen?'

Lessen

De verrijking van de leerdoelen en de toetsing heeft ook een effect gehad op de lessen zelf. In jaar 1 begonnen de meeste lessen met een leerlingpresentatie over een scène, gevolgd door het bespreken van vragen en het bekijken van de scène in een verfilming. De focus was vooral tekstgericht en de houding van de leerlingen erg consumerend.

In jaar 2 presenteerden de leerlingen zelf contextgerelateerde onderwerpen, lazen ze gedurende de eerste vijftien minuten van vijf lessen in kleine groepjes de tekst hardop aan elkaar voor en was er meer tijd

voor lezersgerichte en taalgerichte vragen. Edith Konijn: 'Het hardop voorlezen in kleine groepjes was eerst wat onwennig, maar uiteindelijk zijn zelfs de jongens in deze Natuur en Techniek-klas, die in eerste instantie lieten blijken niet wild te zijn van literatuur, heel enthousiast gaan lezen.' Na het hardop voorlezen, bespraken de leerlingen in hun eigen groepjes de tekstgerichte leesvragen en selecteerde de docent een aantal vragen die ze vervolgens klassikaal besprak. 'Er waren zelfs een paar groepjes die langer wilden lezen en dus niet op mijn input bij de vragen zaten te wachten. Dit is wel iets waar ik nog zoekende in ben. Wat is mijn rol in deze lessen en in hoeverre laat ik de leerlingen dingen zelf uitzoeken? Daarnaast heb ik ook gemerkt dat het stellen van verdiepingvragen zorgde voor discussie in de leesgroepjes. Iets waar ik juist naar op zoek was.'

De leerlingen kregen in jaar 2, naast de originele tekst, ook een moderne hertaling (*No Fear Shakespeare*). 'De originele versie was simpelweg te moeilijk, waardoor leerlingen snel afhaken.' Volgens Konijn hebben de leerlingen in jaar 2 de twee versies naast elkaar als heel prettig ervaren. Zo konden ze zelf kiezen welke versie ze in de leesgroepjes wilden lezen en zo werd ook de originele tekst veel toegankelijker. Een ander positief effect was dat de docent nu bewuster bezig was met de taalgerichte benadering. 'Doordat beide versies deel uitmaakten van de lessen werd er ook daadwerkelijk gelezen en werden de leerlingen zich bewuster van de overeenkomsten en verschillen in de taal. Volgens mij kregen ze op deze manier ook meer waardering voor de originele versie.'

Macbeth en de Meervoudige Benadering

Door in jaar 2 bewust tijd te besteden aan alle vier benaderingen en dit vooral met elkaar te integreren, is het toneelstuk volgens Edith Konijn veel meer gaan leven. 'De Meervoudige Benadering heeft me geholpen bij de ontwikkeling van de *Macbeth*-module doordat het een helder en expliciet kader is. Het helpt ook bij het nadenken over duidelijke leerdoelen, waardoor je uitgedaagd wordt opnieuw je didactiek te doordenken vanuit de vraag hoe je de leerlingen weer bij de les betrokken krijgt.

'Volgens mij is een module zoals deze nooit af. Ieder

jaar heb je andere leerlingen en heb je weer nieuwe ideeën opgedaan die je in je lessen wilt toepassen. Ook zou ik me het komend jaar nog wel meer in de Meervoudige Benadering willen verdiepen en de verschillende benaderingen bewuster willen toepassen in mijn lessen.'

Een ander aandachtspunt voor verdere ontwikkeling van de module zijn volgens Konijn de leesvragen bij iedere akte, die nu nog erg tekstgericht en reproductief zijn. 'Ik zou meer open discussievragen willen stellen. Dat zou ook beter aansluiten bij de schriftelijke toetsvragen.' Ook wil ze het hardop voorlezen in groepjes beter structureren en haar eigen rol tijdens deze activiteit beter definiëren. 'Ik zou ook graag meer leestijd willen besteden aan theater en leerlingen letterlijk laten ervaren hoe het er in Shakespeares tijd aan toe ging. Ook hebben we eigenlijk een rubric nodig voor de nieuwe schriftelijke toets, met name die lezersgerichte vragen... Kortom, genoeg te doen!' ■

Met dank aan Loes Groen, Betty Bos, Henriette Timmer en Marga Uiterwijk, docenten Engels op het Dollard College, voor hun inzet en waardevolle inbreng tijdens het ontwerpen van de leerdoelen en de *Macbeth*-module tijdens de masterclasses.

De masterclasses 'Een verrijkt mvt-literatuurcurriculum' zijn onderdeel van het nascholingsprogramma van het Expertisecentrum Vakdidactiek Noord. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Jasmijn Bloemert via <j.bloemert@rug.nl>.

LITERATUUR

- Bloemert, J. (z.j.). De meervoudige benadering mvt literatuur onderwijs. Geraadpleegd via http://downloads.slo.nl/Documenten/Meervoudige_Benadering_MVT.pdf
- Bloemert, J., Goede, S. de, & Goedhard, M. (2017). Doordacht en doorlopend: Via een meervoudige benadering naar verrijkt mvt-literatuuronderwijs. *Levende Talen Magazine*, 104(3), 10–15.
- Bloemert, J., Jansen, E., & Grift, W. van de. (2016). Exploring EFL literature approaches in Dutch secondary education. *Language, Culture, and Curriculum*, 29(2), 169–188.
- Bloemert, J., Paran, A., Jansen, E., & Grift, W. van de. (2017). Students' perspective on the benefits of literature in foreign language lessons. *The Language Learning Journal*.
- Koning, K. de. (2017). *Libre service, module littérature vwo* (4e ed.). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Leerplan in beeld. (z.j.). Enschede: SLO. Geraadpleegd via http://leerplaninbeeld.slo.nl/havo_vwo_bovenbouw/moderne-vreemdetalen/engels/engels-po-havo-vwo/tussendoelen/
- Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). *Understanding by design*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.